

PITANJA I ODGOVORI

BUKVA, NAZIV ZA RIBU

Čitatelja S.B. zanimalo je zašto se za jednu ribu koje ima na zagrebačkoj tržnici Dolcu, upotrebljavaju dva slična naziva, *bukva* i *bugva*, i kakve veze ta riječ ima s nazivom za drvo *bukva*.

Hrvatska enciklopedija Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža (2, 2000.) ima članak **bukva** ili **bugva** (*Box boops*), gdje kaže da je to »jestiva morska riba koštunjača iz por.[odice] ljuskavki (*Sparidae*). Vretenasto tijelo pokriveno je ljuskama, s trima do četirima uzdužnim zlatastim prugama na modrikastoj podlozi. Duga do 35 cm, a teška do 0,5 kg. Hrani se planktonom, algama i sitnim račićima. Boravi u Sredozemnomu i Crnome moru te u ist.[očnom] Atlantiku.« – Slično je i u *Općoj enciklopediji* (1, 1977.) i prije u *Enciklopediji Leksikografskoga zavoda* (1, 1966.): prvo je dana riječ *bukva*, a *bugva* kao druga. Samo oblik *bukva* ima *Hrvatski opći leksikon* (1996.). – Više je podataka o toj ribi u *Pomorskoj enciklopediji* (2, 1955.), a za naslovom **bukva** u zgradama su dana još dva hrvatska naziva, *bugva* i *bukvelj*.

Opći rječnici ne daju nam nikakve posebne odgovore. Oni bilježe tu riječ – Aničev rječnik (1993.) ima upravo *bukva*, «jestiva morska riba koštunjača (*Boops boops*) iz porodice ljuskavki; boba«, i ne piše ništa o porijeklu riječi; pod *boba* (koje nema u 1998. i prije) šalje na to *bukva* i kaže da je (*boba*) iz talijanskoga. – Gotovo je isto i u *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku* (2002.), u koji je Aničev ugrađen, s time da je dodana talijanska riječ *bobba* kao izvor, a pogrješkom pak

je s *boba* upućeno na riječ *bukva* za drvo, no poyorniji će se čitatelj snaći.

U *Rječniku hrvatskoga književnog jezika od Preporoda do I.G. Kovačića*, Julija Benešića, tih riječi nema.

U *Rječniku hrvatskosrpskoga književnog jezika* Matice hrvatske i Matice srpske (»Adok«, 1, 1967.) dan je samo naziv *bukva*.

U velikom povijesnom rječniku hrvatske akademije (*Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*) imamo zapisane riječi i **bukva** i **bugva** te **bukveljić**, i **boba**.

Za taj odnos *k-g* zanimljivo je doznati zašto bi on bio takav, a za to je najzgodnije zagledati u rječnik Vojmira Vinje *Jadranska fauna* (I–II, Split 1986.¹).

Tamo ćemo naći itekako zanimljive podatke o porijeklu toga naziva za ribu koja se u ihtiologiji naziva *Boops boops* (i *Box boops*). Na čitavu su Sredozemlju, u raznim jezicima, nazivi za tu ribu »nastavljajući jedinstvenog oblika«, što nije često (tako je još s nazivom za tunu): proširili su se potekavši iz grčkih naziva *bō-ks* (< *bōaks*, -*akos*) i *bōōps*. Iz prvoga je preuzeta latinska riječ *bōca*, koja je pređak romanskih naziva: talijanski mletački, sardinski, katalonski, španjolski, portugalski *boga*, provansalski *boga*, katalonski, špa (iz mletačkoga opći talijanski *boga*, iz provansalskoga francuski *bouge*). Drugo je izvor latinske riječi od koje su se razvili razni talijanski oblici, među njima i mletački *boba*.²

Od latinskoga se na istočnoj jadranskoj obali razvio jezik dalmatski, u svojim oblicima (ili jezicima)³: raguzejskom (u Du-

¹ O bukvi i salpi u I, 403.–411., o bukvi 404.–408.

² W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, 1972., 103. i 106.

³ Žarko Muljačić smatra da to nije jedan jezik, nego da je riječ o tri jezika.

brovniku i okolici, izumro koncem XV. st.) jadertinskom (u Zadru i okolici, izumro još prije) i veljotskom (na Krku, izumro koncem XIX. stoljeća). Mnoge su *jadranske* hrvatske riječi došle iz toga jezika. Najčešći naši dalmatski ostatci u općem jeziku jesu riječ *dupin*, *jarbol*.

Iz dalmatskoga odraza latinske riječi *boca* potječe upravo naziv za tu ribu, *bukva* (etimolozi objašnjavaju da se to zna po *k*, jer bi hrvatska posuđenica iz talijanske riječi *boce* bila drugačija: **buča*, **boča* i dr.). Pravilan odraz bio bi **buka*, no riječ se nekako smjestila u pretinac riječi kakve su *bačva*, *bičva* (*bječva*), *blitva*, *bradva*, *breskva*, *britva*, *crkva*, *horugva*, *jazva*, *jetrva*, *kurva*, *lokva*, *mrkva*, *murva*, *rotkva*, *smokva*, *svekrva*, *tikva*, *želva* ili *gnjetva*, *jematva*, *jestva*, *kletva*, *pastva*, *pekva*, *sjetva*, *trgatva*, *zakletva*, *žetva*⁴ i dr. Među tim riječima neke su naslijeđene praslavenske riječi (neke i same posuđenice u praslavenskom, iz raznih izvora), neke su pak romanizmi u odnosu na hrvatski jezik (*bičva*, *blitva*).

Kako piše V. Vinja, naziv *bukva* rasprostranjen je »na čitavom obalnom potezu od Ilovika do Ulcinja«, a naziv *bugva* »pojavljuje se unutar tog areala i to od Unija pa do selâ južno od Šibenika« (405.). Ne zna se zašto je to *g*, no bit će da je riječ promijenjena djelomice i radi izbjegavanja istozvučnosti s nazivom za drvo.

Drugi naziv za tu ribu jest *boba*, *buba*, što je posuđenica iz mletačkoga *boba* (a latinski je izvor toga posuđenica iz srednjogrčkoga *tòn bōōpa* akuz., od *ho bōōps*). Također, od ta dva početna naziva (*bukva*, *boba*) i njihovih preoblika, ima dosta raznih bliskih oblika – *bokva* (nastalo ukrštanjem *boba* i *bukva*), *bukvelj* (ostatak dal-

matskoga odraza narodskolatinske umajenice **bokelu*), *bugvica*, *bobić* itd. No za te ribe ima još raznih narodnih naziva.

Kako da postupimo u standardnom jeziku?

Vidjeli smo kako je u enciklopedijama i leksikonima – autori tih članaka dali su prednost nazivu *bukva*. S tim je nazivom povezan drugi ribarski termin, *bukvara* (nema riječi **bugvara*). Zabuna se ne treba bojati, jer će nam iz konteksta (suriječja) biti jasno o čemu je riječ. Valjda nećemo pomišljati da bi tko htio kupiti drvo bukva za prženje na žaru (na gradelama). Uostalom, slično je i s umanjenicom *bukvica*: to znači i »mala bukva, mlada bukva«, i »bukov žir«, i »biljka čistac (*Stachus*)«, i »azbuka«, i »vojna iskaznica«, itd., i sreće se u frazemu *očitati bukvicu* – različita značenja, i različita porijekla. Ni u drugim slučajevima s riječima koje imaju različita značenja (a ponekad nisu istoga porijekla) nemamo poteškoća s razumijevanjem: sjetimo se riječi *vrijeme*, *sat* (iz konteksta se zna kada se odnosi na *školski sat*), *list* (za dio biljke i za dio noge – riječi sasvim različita porijekla), *čestica*, *kit* (morski sisavac, kit za kitanje, komplet za sastavljanje, naočit momak), *tigrica* (ženka tigra i tigrasta papiga) itd., ili svih onih *morskih* – *krastavca*, *luka*, *salate*, ili *goluba*, *gusjenice*, *konja*, *krave*, *lava*, *leoparda*, *mačke*, *medvjedice*, *psa*, *slona*, *štakora*, *vjeverice*, *vuka*, *zeca*, *zekana*, *zmije*... O takvim i drugim nazivima bogato piše Vojmir Vinja u *Jadranskoj fauni*.

Dakle nema smetnje da se u izboru naziva za tu ribu – opredijelimo za naziv *bukva*.

Alemko Gluhak

⁴ Str. 405., spomenuti su »*blitva*, *mrkva* itd.« »To je zaključak do kojega je došao Skok«, to jest »-va je kao kod imena stabla i bilje *murva* < *morum* prema *buky*, gen. -*ve*« (Petar Skok, *Etimološki rječnik*... I, 1971., 232).